

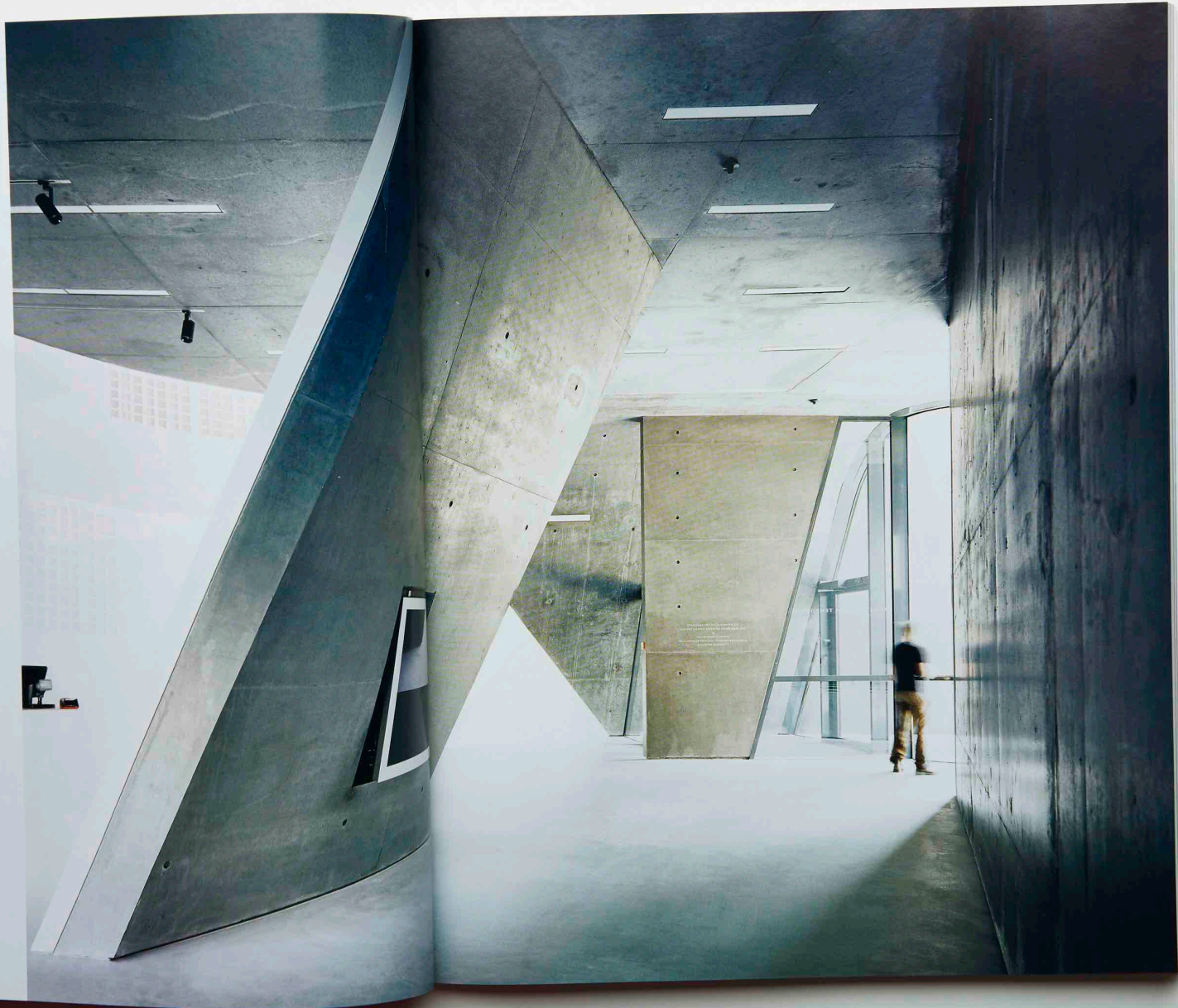
Zahaupplevelse

Sol, vind och vatten. Och Zaha Hadid. Forum träffade den Pritzkerbelönade arkitekten i hennes senaste verk, ett konstmuseum utanför Köpenhamn som naturens element verkar ha slipat fram.

Text: Mark Isitt. Bild: Johan Fowelin.

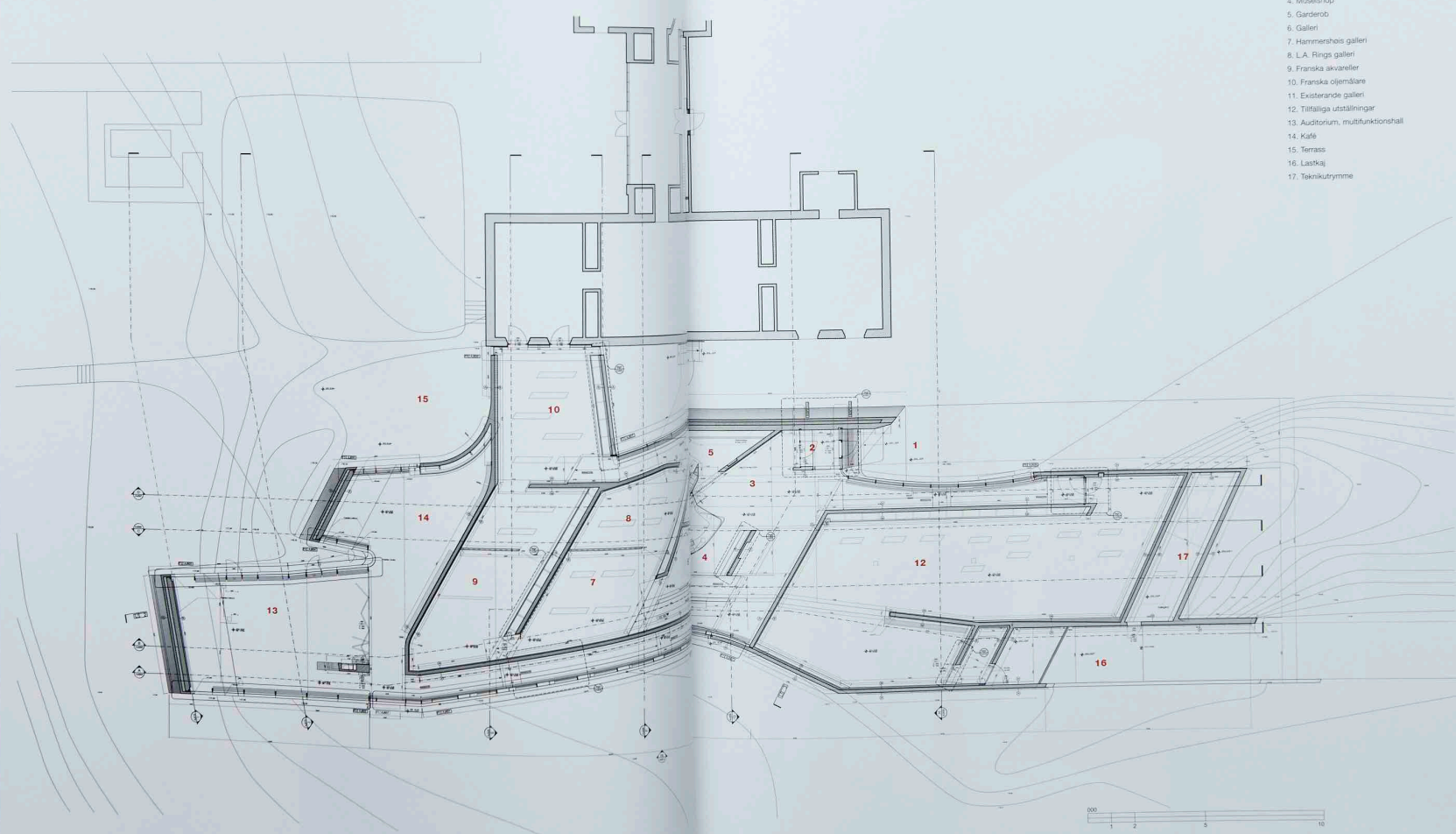

Foajen med infoskärm, museshop, biljettförsäljning och garderob. Långa tréskålar eller fogar står det latexpolerade betonggolvet som bolar genom museet utan avbrott. **Öppningsuppdrag:** entrén sedd från ursprungbyggnaden från tidigt 1900-tal. Zaha Hadids tillbyggnad öppnar sig mot parken via långsträckt fönsterpartier.

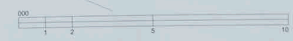

Galleriet för tillfälliga utställningar. Den grå färgen var ett önskemål från museiledningen då den lyfter fram färgerna i impressionistmålningarna. Fondväggen lutar utåt i ungefär samma vinkel som ett staffli. Bänken i trä är ritad av Hadid, heter Glacier och produceras av Sawaya & Moroni.

- 1. Entré
- 2. Vindång
- 3. Förel
- 4. Museeshop
- 5. Gardero
- 6. Galleri
- 7. Hammarshois galleri
- 8. L.A. Rings galleri
- 9. Franska skavaller
- 10. Franska ojemålare
- 11. Existerande galleri
- 12. Tillfälliga utställningar
- 13. Auditorium, multifunktionshall
- 14. Kafé
- 15. Terrass
- 16. Lastkaj
- 17. Tekniskutrymme

Östfasaden med dess «flygande» auditoriedel. De
våldiga fönsterpartierna länkar inredningen med de
omgivande trädgårdarna.

VI ÅKER GENOM Arne Jacobsensland. I lilla Gentofte kommun norr om Köpenhamn har Danmarks store pionjär byggt totalt 103 byggnader. Bensinmacken, Munkegårdsskolan, Bellevuekomplexet med strandanläggning, teater och restaurang – här finns de allihop. Inte för att Zaha Hadid bryr sig. Hon räkar sitta i taxin framför min, jag känner igen hennes drottninglika profil genom bakrutan. När vi på kvällen åter middag på Bellevuerestaurangen himlar hon med sina stora bruna ögon och säger: »Vad tänkte Jacobsen på? Det här liknar ett sanatorium!»

Vi är på väg till pressvisningen av Ordrupgaard, ett litet konstmuseum som ingen tachsiautför hört talas om men som alla kommer känna till efter idag. Namnet uttalas som en tuberkulosjuks hostattack – jag har gått kurs hos min danska hustru – men det är en pärla. Vid fötterna av väldiga ekar och bokträd vilar en stram klassicistisk byggnad från 1918 med mansardtak och späljéer. Fem hektar park omringar i väst rosenträdgård, i öst fruktträdgård, bambu och japansk lönn, i söder magnoliaträd infyll en ängsmyr där skulpturer av sköna havsjungfrur och sfinxer samsas med livs levande godor. I den kungliga rådjursparken intill hörs hannar bröla, ett passande ackompanjement till Hammershøi, Manet, Monet, Matisse, Pissarro, Gauguin, Renoir, Ingres – *hans lex rói*.

Gjutjärnsgrindarna glider upp och våra taxibilar passerar grindstugan, slingrar sig genom buxbomen och stannar på grusplanen framför museet. Hadid tumlar ut i solskenet. Hon är 55 år, runt 1,70, har svart axellångt hår med blonda slingor och glänsande cerisa läppar som perfekt matchar hennes lägskor. Hon bär svarta satintights och runt sin frodiga barm har hon svept en av sina många (svarta) plissékreationer av Issey Miyake. På höger ringfinger har hon ett oxidat smycke som liknar ett knogjärn.

I bilen finns också tyske Patrik Schumacher, 44, svartklädd även han, den mörka luggen lika omsorgsfullt lagd som Bryan Ferrys. Han är kontorschef på Zaha Hadid Architects och sedan slutet av 80-talet hennes högra hand – eller »hjärna» som hon kallar honom. Att de är varandras motsatser är tydligt: hon imposant, han två meter lång och tunn; hon ökänt bullrig, lynnig och spontan, han samlad och genomtänkt. Att beskriva henne som gas och honom som broms är att förenkla för mycket men utan honom hade hon helt säkert kört ner i diket långt oftare än hon gör.

Ur bilen kliver också Ken Bostock, 34, en pojkkäggig mexikan, svartklädd förstås, anställd på kontoret sedan 2000. Då var de 17, idag är de dryga 120. Zaha Hadid var hans examinator på Architectural Association i London. Hon var benhård, berättar han senare. »*But when you sit in front of Zaha and Rem Koolhaas you don't really expect them to do you any favours.*» De senaste fyra åren är det han som basat för den tillbyggnad vi kommit för att se. Stor är den inte, bara 1150 kvadrat, men varje nytt projekt från Hadids kontor tycks numera attrahera hela kulturvärdens uppmärksamhet. Att hon som första kvinna någonsin tilldelats Pritzkerpriset (2004) är förstas en bidragande orsak, att hon är arab från själva Irak är en annan och att hon bara tycks kunna formulera sig i rubriker är en tredje. Pressen älskar henne, och allt som ofast beskrivs hon som arkitektens enda superstjärna. Det har sina fördelar, medger Bostock: »Att heta Zaha Hadid är bra när man vill genomdriva våra okonventionella lösningar.»

Sextiofyra förväntansfulla journalister från hela Norden, England, Italien, Tyskland, USA och Japan står nu och stampar framför mansardbyggnaden. Hadids (svartklädda) presschef Roger Howie har på förhand lovat mig en exklusiv entimmesintervju på tumanhand med stjärnan – »*Just for Forum, Channel 4 and Danish national television!*» – men det blir tidigt uppenbart att han betslat en häst han inte kan hantera. Jag ser till min förskräckelse hur min timme reduceras till ynka 15 minuter och att jag dessutom klumpas ihop med tre danska dagstidningar. Howie nickar beklagande i riktning mot Hadid som för att indikera att jo, hon är precis så oregelrig som alla säger. I hans ögon tycks jag spåra ren och skär skräck.

Några minuter senare förstår jag vad han fruktar. Hadid släntrar runt huskröken med Bostock och Schumacher i följe för att ta en titt på sitt verk. Hon har inte varit på Ordrupgaard på två år, då var inte ens grunden lagd och nu är det dags för slutbesiktningen och Ken Bostock ser påtagligt sammanbiten ut. Trion stannar framför en nedgrävd Henry Moore-skulptur i kungkongformat, framspolad ur moränen av ett tropiskt regn. Det är så tillbyggnaden framstår vid ett första ögonkast. Svartbetade betongväggar har forskat ut ur det ursprungliga museets östra kortände och spridit sig som rämnilar över den sluttande tomten. Våldiga fönsteröppningar låttar upp det massiva uttrycket och närmast sfinxen och gradorna

blir byggnaden rentav så lätt att den helt och hållet släpper från marken, som på väg mot varmare land. Om 24 timmar kommer de danska tidningarna koka av superlativer – »*Mesterligt!*», »*En attraktion!*», »*En klar vinder!*» – men Hadid rotar bara lite förstrött i handväskan, frågar Schumacher något om ett möte på kontoret i nästa vecka och sätter axeln till entrédörren. Jag hinner knappt uppsnappa vargrinet som blottar hennes Lettermanska mellanrum mellan framtänderna.

När jag var på Ordrupgaard i somras för att tjuvkika höll hantverkarna på att gjuta betonggolven. Då svor de över Hadid. »Vet inte kvinnan hur svårt det är att gjuta betong i lutning?» Men slutresultatet är magnifikt; golvet böljar skarvlöst genom hela museet och följer tomtens topografi, som om en tunn hinna lags direkt på backen. Hadid ser också påtagligt nöjd ut. Ända tills hon räkar höra en journalist kommentera betongtaket. Det är arg och är lite flammigt. Och plötsligt är vargrinet hon smällde av där ute i entrén borta och Bostocks axlar åker upp till örönen och alla runt henne tycks ta ett steg tillbaka i väntan på explosionen.

»*Ken,* säger hon. »*This is a disgrace. This is a catastrophe.*»

Hon ser ut som hon skall börja gråta.

Först en sann historia som nästan ingen hört. I Irak finns det en tvål som heter Zaha. Det är en av de mest populära skönhetsprodukterna i Mellanöstern och det är Zaha Hadid som givit namn åt den.

En annan historia, som alla tycks ha hört, är den om Hadid som arabisk prinsessa. Född in i hashemiternas dynasti, uppuxen i en Tusen och en natt-miljö, i tonåren tvingad att välja mellan plikt och passion – att vara prinsessa eller fattig arkitekt i ett främmande land förskjutet av sin familj.

Denna historia är falsk.

Men sanningen är inte så illa den heller. Zaha Hadids far hette Muhammad Hadid och var politiker och affärsman från Mosul i norra Irak. Klanen Hadid hörde till området mest inflytelserika och förmögna, familjen hade investerat i fastigheter och företag och handlat med Syrien och Turkiet redan på den tiden då regionen hette Mesopotamien. När Muhammad Hadid gifte sig med den högskoleutbildade Wajecha Sabunji från den ännu mer penningstinna Sabunji-klanen sammanfördes två av Främre Orientens kanske mest tongivande släkter.

Byggnaden framstår som öppen eller sluten beroende på varifrån man betraktar den. Det »flygande auditoriet» var resultatet av en lycklig slump, arkitekterna hade inte noterat den södra tomtens lite kraftigare sluttning.

Att Muhammad Hadid skulle gå i sina handlande förfäders fotspår var självklart. Som 22-åring antogs han till London School of Economics där han studerade under självaste Harold Laski – senare Labour's ledare. Laskis politiska idéer förbode unge Muhammad och 1931, tillbaka i Irak, bildade han ett progressivt socialdemokratiskt parti. *Al-Ahali* (Massorna) vann stort stöd och 1936 genomförde man en framgångsrik statskupp. Ett flertal av Hadids partikamrater utropades till ministrar, men generalen som lett kuppen visade sig vara något mer intresserad av makt än av ädla reformer och Hadid tvingades fly landet. Fyra månader senare kunde han återvända. Då hade generalen mördats på Mosuls flygplats på väg till ett möte med sin nyfunne vän Adolf Hitler.

Zaha Hadid föddes i Bagdad i oktober 1950, sandvichad mellan pappans uppdrag i den politiska eliten. 1946 var han handelsminister och 1956 förde han Iraks talan under Suez-krisen. Men runt fidseln höll han lag politisk profil. Istället koncentrerade han sig på affärerna. Bland annat handlade han med vegetabiliska oljor och skönhetsprodukter – därav tvälen – och var den Irakiska industrifederationens internationella representant. 1958, när lilla Zaha gick på franskspråkig klostertekniska med en obehag mix av muslimska, judiska och kristna flickor, fick han sitt mest hedervärda uppdrag, som Iraks finansminister. Premiärministern Abd al-Karim Kassem var ännu en general med dåligt omdöme som kuppat till sig makten, den här gången genom att indirekt avrätta både hashemiterna och den sittande regeringschefen. Hur Hadid kunde samarbeta med denne skurk är svårt att förstå idag, och när Baathpartiet med Saddam Hussein övertog styret 1963 försatte just kopplingen till Kassem hela familjen Hadid i fara. Zaha skickades till internatskola, först till Schweiz och sedan till London där hennes båda bröder redan var bosatta. Muhammad Hadid flingslades och ställdes inför rätta. Han friades men frångöt alla sina tillgångar.

Vägggrinet är tillbaka när hon går upp i talarstolen för att svara på pressens frågor. Vi befinner oss i auditoriet, i den flygande delen av byggnaden. En hjälpslapp talarstol balanserar färligt på ett tiltat golv som höjer henne över åhörarna. Hon har sällskap av Anne-Birgitte Fonsmark, museichefen som det första hon gjorde när hon tillträdde 1995 skrotade en tillbyggnad som var projekterad och klar och

istället utlyste en internationell arkitektävling. Sju kontor deltog, däribland Dominique Perrault, svrdov, Meinhard von Gerkan och – som vanligt – Henning Larsen. Tadeo Ando var en av dem som tackade nej. Om det var han som ansåg projektet så obetydligt att det gott kunde överlätas på några danska designstudenter, det säger Fonsmark ingenting om nu. Faktiskt säger hon nästan ingenting alls, väl medveten om att det är citatvänliga Hadid vi alla kommit för att höra.

Svenske Lage Stone är först med att ricka upp handen:

Är det korrekt att säga att du jobbar väldigt horisontellt?

»Jag har inget emot skyskraper som sådana, men jag tycker att det mest väsentliga är underlaget. Mitt mål är att skapa en flödande arkitektur som är väl förankrad i marken. Detta har inget med man och kvinna att göra: att jag skulle bygga horisontellt medan männen bygger, av självklara skal, motsatsen. Å andra sidan, jag vann nyligen en tävling i Tyskland och vi var sju som tävlade och alla de andra var män och de hade alla ritat skyskraper, men inte jag.»

Var det svårt att finna motivationen att rita ett så här litet projekt?

»Jag är var vid att rita sådana här intima projekt, det är först på senare år som skalan har vuxit. Men storleken spelar mig ingen roll, man behöver inte ha mycket plats för att skapa något förbryllande och spännande.»

Förväntade du dig att vinna?

»Jag är alltid förvånad när jag går och vinner en tävling.»

Varför?

»När man närmar sig deadline är man alltid utpumpad, man anländer till presentationen efter att ha tagit något galet morgonflyg och det spelar ingen roll hur många gånger jag gjort det, det är alltid grymt nervöst. Och det spelar heller ingen roll hur många gånger jag vunnit, det är alltid lika angenämt. Förlovar man väntar några hemska ångestfyllda dagar.»

Är du nöjd med slutresultatet?

»Det vill jag inte svara på«, säger hon och gör istället en gest mot Bostock där han sitter och trycker i en ring med kontorets (svartklädda) tillresta. Han reser sig långsamt ur Gubi-stolen, som om han hade 100 kilo ångest vilande på axlarna. »Well, enbart för betongen har vi gjort 180 ritningar som beskriver varje kurva och vinkel, bara för att undvika missförstånd. Vi visste på förhand att det skulle bli en utmaning att platsguta betong i Danmark,

prefäbementens hemland.« Värpa han snabbt försvinner ner i svarta havet igen.

Är du typen av arkitekt som skissar mest hela tiden?

»Inte hela tiden, nej. Bara ibland, men då kan det komma 700 skisser på bara ett par veckor. Kolleger har sagt till mig att jag måste ha penna och papper med mig, så att jag kan plocka fram det om jag får behov av att rita av en typ, vattenmelon eller något. Men nej.»

Använder du ett speciellt skisspapper?

»Ja, jag använder ett läskpapper, den billigaste varianten. Och pennorna varierar från Pilot till HB. Jag är inte så sofistikerad. Helt säkert kommer allt så bleks bort om några år och den arkivarie som tar över mina skisser kommer att förbanna mig i evighet.»

Förr målade du som en del av framställningsprocessen.

»I början var det jag som gjorde målningarna, senare gjorde de av ett team. Det var en väldigt trevlig social process. Det tog lång tid, ofta runt tre månader per målning, och medan vi jobbade omarbetade vi våra idéer flera gånger och i slutändan hade vi för det mesta utvunnit en väldigt överraskande lösning. Så jobbar vi inte längre, mycket på grund av att kompetensen inte längre finns på kontoret. Det yngre gardet kan bara rita på datorn. Inte ens om jag skulle rita Egyptens pyramid skulle de fatta vad det var. Samtidigt skall det sägas att datorn givit oss möjligheter som vi inte ens kunde drömma om för tio år sedan.»

Är din design för Ordrupgaard påverkad av dansk arkitektur?

»Nej. Jag är ingen regionalist. Jag är faktiskt väldigt mycket emot regionalismen. Jag är inte direkt folkloristisk, om man säger så. Men platsen påverkar mig oerhört. Den här byggnaden ser ut som den gör för att den är placerad som den är, den är skräddarsydd för tomten.

Vad tycker du om originalbyggnaden?

»Den är mycket konventionell. Jag tror inte på idén att härma det befintliga, det blir aldrig annat än en pastisch. Bättre då att kontrastera med något nytt.»

Är du väl bekant med de många danska modernisterna?

»Visst. Även med hela den skandinaviska hantverkstraditionen – jag samlar på glas. Jag är mycket inspirerad av modernisternas sociala engagemang som de manifesterade genom att rita byggnader tillgängliga för alla och som bidrog till det allmänna välbefinnandet. Arkitektur handlar om att få folk att må bra, jag vill ifråga

sätta hur en rumslighet används, hur folk bor och hur de arbetar, men viktigast av allt är att skapa en känsla av välbefinnande. Ibland glömmar vi arkitekter bort att det är det värt jobb handlar om.»

Under din tid här på Ordrupgaard, har du sett något konstverk som du hade velat ta med dig hem till lägenheten?

»Nope.»

1504 ritade Leonardo da Vinci en svart borg som såg ut som en bunker. Sedd från ovan liknade den en pricktavlva med tre cirkelformade murar och med generalen tryggt förskansad i bull's-eye. De befästa murarna var delvis nedgrävda i den florentinska myllan och länkade via underjordiska gångar. Skulle fienden lyckas ta sig över den första fylldes utrymmet till den andra med skullhelt vatten. Mest uppseendeväckande var murarnas form: de var mjukt välvda, aerodynamiska innan termen ens var påtänkt. Vid den här tiden var borgar högre och fyrkantiga och mest hela tiden sargade av kanonkulor, men på Leonardos fästning rikosletterade kulorna bara av.

Jag tänker på Leonardos borg när jag trampar omkring i väntan på min intervju med Hadid. Den har många likheter med Ordrupgaard. Ordrupgaard tar också landskapet till hjälp, tillbyggnaden borrar sig in i jordvallarna omkring. Och här blir väggar också till tik i mjuka skarvlösa bågar, framställda i betong och inte i sten förstås men precis som Leonardos tillverkade med sin tids mest avancerad byggnadsteknik. Dessutom är Ordrupgaard lika hotfull som en bunker där den ruvar svart och hal och mycket – annorlunda. Att beskriva den med traditionell terminologi går knappast. Klart är att den har noll gemensamt med den lokala arkitekten, de modernistiska lädorna som danska arkitekter excellerar i. Och inte heller har den särskilt många likheter med internationella byggnader. Visst tänker man på Gehry och Libeskind – liksom Hadid byter de ner och omformar typologier – men Hadid är långt mer jordbunden än de. Hennes arkitektur saknar Gehrys frilygande gudenskap och Libeskind's nervighet och ändå snarare en fundamental stillhet. Ordrupgaard är inte den enda av hennes byggnader som känns framsläp av naturens element.

Just relationen byggnad-underlag är för Hadid den viktigaste frågan i ett projekt, hur bottenavningen förhåller sig till omgivningen. Hon väver in sina byggnader i existerande mil-

jöer och luckrar upp gränserna mellan byggad och stadsliv. Hon förmågen spränger modernismens lådor i luften och låter folket festa på skärvarna. Som i Cincinnati, Ohio, där hennes museum för samtdiskont öppnade förra året på ett hektiskt hörn och golvet i foajén blir trottoar och förvandlar rummet till en integrerad del av gatulivet. Eller som i Leipzig där BMW-fabriken fick en av hennes strömlinjeformade tillbyggnader i våras, där överaller och kostymer rör sig om varandra i en sorts utopiafabrik.

Att jobba med arkitekturen som ett socialt verktyg ute på den danska landsbygden är dock inte helt lätt. Här på Ordrupgaard finns inga av de referenspunkter hon annars går i gång på: trafiken, uteserveringarna, skateboardkiden på hörnet. Här finns bara landskapet och huset och huset gick bort direkt för det lämnade henne fullkomligt likgiltig (tillbyggnaden vänder sig närmast bort i avsky). Landskapet utnyttjar hon dock till fullo. Heltäckande fönster suger in det i den grå interiören och gör trädgårdarna till en väsentlig del av upplevelsen. Exteriören är som ett kär fullt av vatten, på insidan flyter allt. Gränserna mellan gallerierna och de allmänna utrymmena är uppluckrade. Spagetterramper löper ut från den högre foajén och länkar vädräckta salar med ett vitt varv av lileputtgallerier. Vid en första anblick ser rumsligdelarna ut att vara framtagna efter en crazy fredagsööl på kontoret, men kikar man närmare på planritningen visar sig allt vara mycket logiskt organiserat. Gallerierna med alla ljuskänsliga tador är förlagda under mark eller till byggnadens hjärta. Publika utrymmen som auditorium, kafé och foajé till de väldiga fönsterpartierna. Efter någon timma i museet framstår födet som så självklart att det snarast känns som om jag dras genom byggnaden än går för egen maskin.

När forskarna upptäckte ritningarna till Leonardos borg var det lite som när de upptäckte hans cykel: ingen kunde förstå hur en 1900-tals uppfinning kunde dyka upp i en anteckningsbok från 1500-talet. Hade man bara läst lite noggrannare och om arkivarien hållit bättre ordning på hyllorna – i mer än hundra år har Leonardo anteckningar försvunnit – hade fortifikationsingenjörerna och cykel tillverkarna kunnat ta ett utvecklingsstopp på cirka 450 år. Fullt så banbrytande är förstas inte Ordrupgaard och Hadid, men utan tvekan besitter hon något av Leonardos egensinne. Hon har samma sällsynta förmåga att skapa byggnader som inte bara introducerar en

ny typologi utan också uppfyller funktionskraven bättre än de vedertagna. Hon går rakt på mål, om man skall snacka idrottspråk. »Precis som konstnärer har arkitekter en möjlighet att skapa kultur«, har hon sagt till *EJ Croquis*. »Liksom konstnärer bör arkitekter sträva efter att vara några steg före alla andra, vara medvetna om vad som händer. Som arkitekt finns det två saker att göra. En är att observera folks vanor i olika situationer. Men det är också viktigt att våga projicera en livsstil som skulle kunna vara stimulerande. Arkitektur är en möjlighet. Arkitektur skall ifrågasätta vissa kriterier som har att göra med hur vi använder rumsligheter och hur vi använder staden.»

Att beskriva det hon gör som modernism eller postmodernism är lika missvisande som att kalla Leonardos borg för högenässans eller barock – båda rör sig bortom sådana begrepp. Måste en stämpel sättas skulle det kunna vara Turbo-modernist. Hon delar modernisternas sociala vision, att skapa arkitektur för massorna, och hon är uppenbart förtjust i Corbusiers tanke på byggnaden som maskin – i BMW-fabriken låter hon det löpande bandet ringla sig över huvudena på kontorsarbetarna. Men hon är bestämt emot de fysiska begränsningar som modernisterna satt upp för sig själva. »Varför skall man använda den 90-gradiga vinkeln när det finns 359 andra?« är ett av hennes mest citerade uttalanden. »Man kan bara uppfatta rumsligheter när man bryter sig loss från Jordan, när ens stödpunkt försvinner«, är ett annat, men det var det hennes förebild Kasimir Malevich som sade först. Att Ordrupgaard likasom många andra av hennes byggnader faktiskt lyfter från marken tyder på att man kan tolka uttalandet bokstavligen, inte bara som ett försök att frigöra sig från arkitektens konventioner.

Hon och Leonardo delar också ett annat mycket karakteristiskt drag: tjurskalligheten. Många är historikerna om hur hon förolämpat beställare, kolleger och allmänhet och hur hon medvetet knäpat ihop svårslästa arbetsritningar, som för att jävla. Precis som han som skrev kryptiskt från höger till vänster. När jag någon vecka senare ringer upp Ella Zenghels, hennes huvudlärare på AA, bekräftar han bilden: »Hon spjåmade emot väldigt i början, motsatte sig alla yrkets konventioner, vägrade till och med att lära sig teckna. Hon ålskade att teckna, hon gjorde de mest fantastiska teckningar, men så snart de behövde vara begripliga och kommunicerande så var hon tvungen att inkludera ett

clement av distorsion som gjorde dem omöjliga att förstå för en byggbarhet. Det var en tvångstänke hos henne.»

Och precis som för Leonardo har denna »stolthet« lett till stora besvikelser. Från det att hon examinerades från AA 1977 som det årets bästa student – hyllad av Zenghelis och hans lärarkollega Rem Koolhaas som »ett genis« – till det att hon realiserade sin första byggnad, brandstationen i Weil am Rhein i Tyskland, tog det 16 år. Inte 16 år av introverta studier och forskning, utan 16 år av mycket aktivt tävlande. Att brandstationen förklarades obrukbar som brandstation bara ett par år efter invigningen var precis vad man förväntade sig.

»Jag tar ingen skit«, förklarade hon nyligen i *The Guardian*. »Varför skulle jag göra det? Och gillar jag inte en person visar jag det. Varför skulle jag behöva låtas? Jag vägrar att tjäsa. Jag har alltid sagt vad jag tycker och folk gillar inte alltid det. Det har jag fått betala ett högt pris för. Folk tror jag är svår och därför vägrar de ge mig uppdrag. Men jag har aldrig hört att en man som agerar så kallas svår.»

En variant på det där sista har blivit något av hennes tagline: »Om jag var en man, skulle jag då kallas diva?«

Det citatet har hon tryckt upp på t-shirtar som hon delat ut på kontoret.

Pressekreterare Howie har under dagens lopp fått allt mindre gemensamt med solen. Hans redan från början lite nerviga sätt har nu spritt sig från hans blick till hans rörelsemönster och han drar i sig halvbloss efter halvbloss med samma koncentration som ett barn dricker milkshake. Stressen är fullt begriplig. I fyra timmar har grupper på tre eller fyra journalister slussats förbi Miss Hadid i kvartsintervall och snart är det bara *Channel 4* och jag kvar. »*You'll get your one-on-ones*«, garanterar Howie varpå min enda oro är att jag skall landa med en Hadid som är så utpumpad av allt pratande att hon svär och förolämpar och avskedar Howie på stående fot inför alla som vill lyssna. Men det ter sig osannolikt. »Divan« visar inga tecken på trötthet där hon sitter i solskenet, hon skratrar och talar med alla utan tanke på tiden. Hon låter som Robert De Niro i slutscenen av *Raging Bull* när han citerar Brando i Storsåds-hamn – mörk röst, låg stämma, sludrig engelska. Precis som den fighter hon är.

Känner du igen dig i den bild av dig som pressen ger? Är min första fråga när vi intligen sitter ner, bara hon och jag (och Howie och

hela personalstyrkan på hörselavstånd i det ekande auditoriet.

»Asch, det är inte jag.«

Bryr du dig inte?

»Jo. Absolut. Mycket av det som skrivs om mig är löjligt. Som igår var det en artikel i *Financial Times* om ett tal jag höll och där stod inget om min arkitektur, bara att jag var förse-nad. Jag var inte förse-nad! Jag väntade bakom scenen i en halv timma och de sade åt mig att förbli där! Varför? För att det var efter bomberna och tunnelbanan gick inte och alla var sena. Men istället står det att jag var en chic snobb. Allt det där om att jag skulle vara en diva... Jag skall säga dig, arkitektur är så krävande, det finns inget glamoröst över det jag gör.»

I morse klagade du på de danska hantverkarnas brister. Är du besviken?

»Nej, jag gillar det! Jag menar, jag ogillar flammigheten i det svarta, det finns en massa småsaker att fixa. Omgivningarna skall vara gröna och frodiga, det skall se ut som om byggnaden kilats in i landskapet.»

Är det svårt att få en beställare att förstå din mycket speciella vision?

»För var det svårt, men numera kommer folk till mig för att de vill ha det här. Det är fortfarande inte helt lätt att övertyga dem, men det är lättare.»

Dina anhängare kallar det du gör för spännande, dina kritiker kallar det för alienerat.

»De som kallar det alienerat har aldrig sett det. De skriver utifrån vad de fått beskrivet för sig. Det är inte helt lätt att förklara för en icke-arkitekturkunnig journalist vad jag sysslar med, skall du veta. De vill förstå men kan inte.»

Men är det inte just bland icke-arkitekter du har dina främsta anhängare? Allmänheten vill väl ha expressiva byggnader?

Det är mer så nu än för tio år sedan, det är tydligt. Då gillade ingen det moderna. Åtminstone inte i England.

Tänker du på Prins Charles? När han kritiserade modern arkitektur syftade han väl knappast på det du representerar, det var de neutrala glaslädorna han ogillade.

»Han var okunnig. Hans enda referens var 60-talet och han hade ingen aning om vad som faktiskt var på gång. Hade han inte gjort sig så rolig över modern arkitektur hade han kanske upptäckt den rörelse som Rem [Koolhaas] och jag var en del av. Vi opponerade oss mot framförallt två saker: å ena sidan funktionalismen och å andra sidan post-modernismen. Vi ville vidareutveckla modernismen, göra den mer

anpassad, förförisk och komplex. Vi förespråkade inte en omstart i stil med *Ville Radieuse* utan tog vår utgångspunkt i den existerande staden. Och vi ansåg det opassande att framställa repliker på historiska byggnader, något som var mycket vanligt i London vid den här tiden. Kolla på ett område som Docklands, det hade kunnat vara en metropol men istället blev det en by.»

Hur tror du att ditt arabiska påbrå påverkar din arkitektur?

»Många hävdar att de kan se paralleller till kalligrafi, men jag tvivlar. Personligen tror jag att mitt intresse för geometri, algebra, matematik – allt det där – kommer därifrån. Men det är viktigt att minnas att jag har en sekulariserad bakgrund. Jag är muslim men jag utbildades av katolska nunnor, och hemma pratades det sällan religion utan om att forma en ny nation och hur industrin och utvecklingen skulle gagnas. Skall man analysera mitt arbete är det utifrån de influenserna.»

Din far känner jag till, men berätta gärna om din mor.

»Min mor dog för länge sedan. Hon var enastående. Väckigt oberoende och rolig och på många sätt rätt progressiv. Hade hon levt idag skulle hon vara, jag vet inte, något mycket intressant.»

Kanske arkitekt?

»Kanske. Yeah, hon hade fantastisk smak. Hon var en mycket stilig kvinna. Men skulle hon haft den mentala styrkan? Njaa. Hon och min far tillsammans, jag vill inte separera dem, som en enhet var de fantastiska. Jag hade tur som hade föräldrar som var så uppmuntrande.»

Du har visat prov på stor viljestyrka som kommit så här långt i en mycket mansdominerad och västorienterad profession.

»Jag kommer från en familj där alla varit 'high achievers'. Inte bara min far, utan också på min mors sida. Alla mina morbröder studerade utomlands, på Berkeley och Stanford. Mina bröder också. Och kvinnorna på min mors sida var alla mycket vackra och stiliga, väldigt mycket Hollywood, väldigt roliga – min humor kommer från dem. Min fars sida var mer allvarlig, mycket disciplinerad och professionell. Men gemensamt för dem båda var att de var mycket moraliska – jag menar det positivt – och väldigt direkta. Jag har fått problem på grund av det. Jag är alltid direkt.»

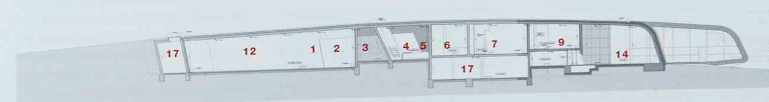
Vill du markera vad som är rätt och fel?

»Inte rätt och fel ur ett religiöst perspektiv, men för att markera att jag inte accepterar att

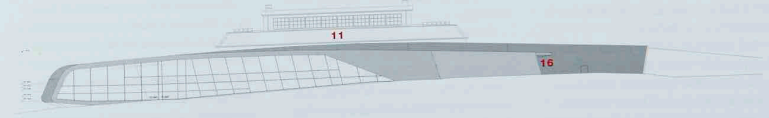
1. Entré	10. Franska ojemälare
2. Verdfång	11. Existerande galleri
3. Foajé	12. Tillfälliga utställningar
4. Museishop	13. Auditorium, multifunktionshall
5. Garderob	14. Kafé
6. Galleri	15. Terrass
7. Hammershois galleri	16. Lastkaj
8. L. A. Rings galleri	17. Teknikutrymme
9. Franska akvareller	

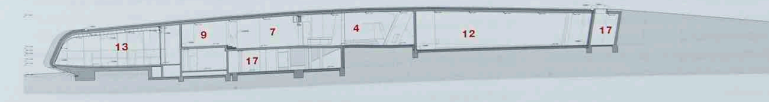
Västra fasaden.

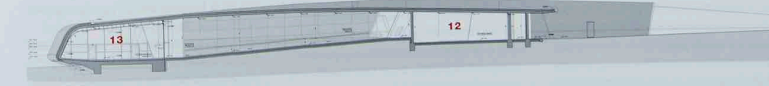
Längdsektion av västra fasaden.

Östra fasaden.

Längdsektion genom huset.

Längdsektion av östra fasaden.

folk uppträder illa. Jag sätter stor heder i detta, särskilt professionellt. Jag har exempelvis aldrig tagit ett jobb från en kollega. Men också privat, vänner emellan. Mina vänner är väldigt viktiga för mig.»

Hur tusan hinner du med vänner?

»Man måste ta sig tid. Jag är inte gift och har inga barn och det underlättar förstås. Jag har både manliga och kvinnliga vänner. Jag insåg tidigt att skulle jag lyckas i den här branschen var jag tvungen att lära mig bli kompisk med männen. Det är faktiskt ett av de stora problemen för kvinnliga arkitekter, relationen man-kvinna är inte normaliserad. Många fattar inte att man kan ha en uteslutande professionell relation med en manlig kollega, äta middag med honom, till och med sticka iväg på en resa med honom. De tror att något skumt är på gång. Är han dessutom gift blir det ännu mer komplicerat! Jag kom ihåg en gång när jag varit i en tävling och med beställaren arrangerade en middag med en viss arkitekt och de svarade, 'Nej, nej, det kommer hans fru aldrig tillåta.' Vad är det för struntprat! Men det där håller på att förändras.«

Howie, som under hela intervjun cirkulerat i närheten, kommer nu sicksakande mellan borden. Mycket försynt låter han meddela att tyvärrtyvärrtyvärr är det dags att avrunda. *Channel 4* är beredda, de har riggat ljuset och ställt in ljudet och möblertat upp och de reser tillbaka till London om bara...

»Vad menar du?« avbyter Hadid och stjärn på sin presschef. »Menar du att när de knäpper med fingrarna skall jag komma? I morse vändade jag på dem, eller hur? De var försenade, eller hur? Nu får de vänta på mig.«

Varpå hon vänder sig tillbaka mot mig och Howie tvingas sända tillbaka till *Channel 4*.

»Vår var vi?»
Efter en minst sagt lång strög har du idag betydande uppdrag på fem kontinenter. Vad beror denna plötsliga boom på? Har det att göra med att ingenjörskonsten humnit ikapp ditt maner?

»Nej, nej, tekniken har alltid funnits där. Folk tror alltid att det är tack vare Pritzkerpriset, men förändringen kom innan dess. Jag tror det började med Cincinatti. Innan dess hade vi deltagit i massor av tävlingar och ritat flera enastående projekt men ändå vann vi inte. Då slog det mig att projekten var för fantastiska, att beställaren inte kunde föreställa sig att detta gick att bygga. Men de gick att bygga och det

visade vi i Cincinatti och det öppnade dörrarna. Cincinatti var det första museet. Sedan kom museet för samtidskonst i Rom [klart 2007] och vetenskapscntrret i Wolfsburg [2005] och företagsminalen i Salerno [2006] och skidhopparbacken i Bergisel [2002]. Och innan dess var det tågstationen i Strasbourg [2001] och de två projekten i Weil am Rhein, brandstationen [1993] och utställningscentret [1999], två väldigt enkla och delikata projekt. Och i Wales, där hade vi operahuset i Cardiff [1994]. Men det blev aldrig av. Det var en skandal! En skam! Det stod om det i tidningarna varje dag, det vållade enorma diskussioner, och till slut övergav de lokala politikerna projektet till förmån för en rugbystadion. Efter det fick jag inga uppdrag. Cardiff stigmatserade mig totalt. Det gör det än idag.«

Men Pritzkerpriset måste väl ändå ha rätt på det?

»Du kan inte föreställa dig allt arbete vi lagt ner på kontoret för att ta oss tillbaka efter Cardiff-katastrofen. Alla trodde att jag skulle lägga ner, ingen trodde att jag skulle klara det. Jag vet vänner som känner mig mycket väl som sa, inte till mig men till andra, att de var väldigt oroliga för mig eftersom de inte kunde se hur jag skulle kunna gå vidare. Jag tror de flesta på kontoret, de få som var kvar, tänkte samma sak, och ändå fortsatte de att arbeta och stödjä mig. Det är jag evigt tacksam för.«

Ni bet ihop.

»Vi fortsatte arbeta, alla väldigt deprimerade och nere. Vi gjorde tävling efter tävling, briljanta saker, men i fem år var det ingen som ville veta av oss. Visst, vi bjöds in till tävlingar men vi vann aldrig. Inte förrän Cincinatti.«

Kan din plötsliga framgång också ha något att göra med att du blivit bättre på att kommunicera? Jag vet att exempelvis Daniel Libeskind mycket medvetet förenklat sina resonang för att inte avskräcka beställare.

»Han har sålt sin själ.«

Hur då?

»Ash... Vi har väl också förändrat vår attityd till beställaren, man kan inte uppträda på samma sätt när kontoret växer, man kan inte säga nej hur som helst. Men man måste bevara en viss grad av integritet! Om jag hade velat kompromissa hade jag gjort det för 20 år sedan, då hade jag slupit genomläsa all den här smärtan och vreden och sorgen. Och vissa saker skall man inte acceptera. Som när en person kom och besökte mig, äta är efter Cardiff-katastrofen, och insinuerade att jag hade mig

själv att skylla, att vi levererade ritningar som var alltför svåråst. Det var följligt, vi gjorde allt för att det där projektet skulle bli av. Och även om jag hade gjort de mest lästlästa ritningarna i världen hade de ändå uppträtt illa gentemot mig. De gillade inte uttänningar och de gillade inte kvinnor. De kunde inte ens se mig i ögonen, de tittade hela tiden förbi mig, som om jag inte fanns. Och jag skall säga dig, i England hade de agerat på samma sätt även idag.«

Så varför bor du kvar?

»Häromdagens såde min bror till mig, 'Varför bor du kvar i England, de gillar dig ju inte!'
Men de gillar inte dig, eller hur?

»Bara så länge du inte är framgångsrik.«

Men nu kommer du antligen få bygga i London. Bara i år har du vunnit uppdraget att utforma ny sminstadion till London-OS 2012 och nya byggnaden för själva Architecture Foundation [klar 2007].

»Mitt förhållande till engelsmännen likar mest ett hatkärleksförhållande. Det står om mig överallt, ena stunden i väldigt positiva ordalag, i nästa pikar de mig. Men det finns en fördel med att bo i London framför exempelvis New York och det är att du i slutändan kan göra hyfsat mycket som du vill.«

En sista fråga, innan Channel 4 slår ihjäl oss. fick du själv välja var du ville ta emot ditt Pritzkerpris?

»Naturligtvis är det så att mitt namn figurerat en del i Pritzkerdiskussionerna även tidigare. Det är det så det funkar och det visste jag och vid något tillfälle nämnde jag lite insamt att det vore trevligt om priset delades ut i Sankt Petersburg vid tillfälle, det skulle klypta en perfekt till mina suprematistiska rötter. Och det var en helt fantastisk upplevelse! Du minns att jag sade att livet som arkitekt inte är särskilt glamoröst? Well, detta var mycket glamoröst. Det var underbart.«

Det brukar hävdas att Hadid jobbade under Rem Koolhaas och Elia Zenghelis på 70-talet. Efter att ha varit deras student i två år på Architectural Association skulle hon ha sltit som gärlärlav på oMA-golvet i Rotterdam i ett halvår. Men den som säger det känner inte Hadid. Hadid var partner i oMA, aldrig anställd, och det är hon nog med att påpeka varje gång någon frågar, som om det vore en skam att underställa sig till och med två av vår tids ledande arkitekter. Koolhaas och Zenghelis skulle för den delen aldrig vågat erbjuda henne en simpel anställning. Hadid hade förmodligen

aldrig tålat med dem igen. Och inte heller hade de velat – det är inte så man behandlar ett »genie«.

»Zaha var från början en del av Leon Kriens enhet på AA och hon var en av hans bästa studenter, det räddade ingen tvekan om att hennes projekt var extremt talangfulla«, berättar Zenghelis över telefon från Bryssel där han numera driver kontor med Ileni Gigantes.

»Men Leon och hon kom inte överens, han hade väldigt problem med att kontrollera henne, och efter ett sommarlov kom hon till Rems och min avdelning. I samma ögonblick stod det fullkomligt klart vilket kraftverk hon var. Zaha är utan tvekan den största talangen jag någonsin mött. Hon var som en kran, det var bara att öppna och talangen sprutade ut, omöjlig att stoppa.«

Zenghelis, som då precis hade grundat oMA (Office of Metropolitan Architecture) tillsammans med Koolhaas, minns det första mötet. »Jag satt i en jury på Kriens avdelning. Hon presenterade ett förslag till innersgård och jag kom inte ihåg exakt varför men hennes projekt stod ut framför alla andra. Det hade en kvalitet av uppbyggd kaos.«

Läte som hon själv alltså. Zenghelis minns henne som extremt – extrem. »Hon framstod som extremt intelligent. Hennes ögon var otroligt livliga och man förstod direkt att hon hade en extremt stark individualitet, hennes egen sinne syntes lång väg. Hon var konstnär, matematiker och arkitekt i en mycket kraftfull kombination. När jag ett par år senare träffade hennes föräldrar såg jag samma sak hos dem. De var otroliga människor, väldigt intelligenta och kultiverade och naturligtvis mycket stolta över sin dotter, samtidigt som de bekvämlade att hon var förmögen nog att klara sig som arkitekt. Vi var tvungna att försäkra dem att, 'Ni kan vara lugna, hon fixar det'.«

Men sejouren på oMA gick inte alls. Hadid hade svårt att finna sig till rätta i en redan etablerad arbetsprocess. Hon drog dessutom inte jämnt med Koolhaas. »Vi var på många sätt för lika«, har hon sagt. »Men vi har förblivit goda vänner. Vi springer kanske inte benen av oss för att se varandras byggnader, men vi pratar mycket och ofta. Rem är en väldigt viktig vän för mig.«

Sedan 1980 har hon drivit eget, de första tio åren i AAs lokaler där hon extraknackte som lärare, och sedan i en sen viktoriaansk skolbyggnad i Clerkenwell, nordöstra London, komplett med gaveltak, taksparrar och väldiga

spröjsfönster. Kontoret är under ständig förändring. Det som för fem år sedan var en studio plus modellverkstad är idag tre studior med modellverkstaden förpassad till ett garage tvärs över gatan. Antalet anställda varierar med antalet projekt och få kan iskallt räkna med att ha sitt bord kvar nästa morgon, personalen slussas omkring mellan de två vägningsplanens olika projektlag. Hadid, Schumacher, Bostock och Howie vet förstås var de håller bus, de sitter i den stora ateljén där långväggarna är täckta av Hadids flerfaldigt utställda monumentalmålningar, fönsterväggarna av tre meter höga inbyggda bokhyllor och golvet av en svart heltäckningsmatta. Fyra specialdesignade långbord med åtta personer vid varje är placerade parallellt och Hadid sitter nere till vänster sett från entrén, framför Bostock. Verner Pantons pastellfärgade fungerar som kontorstolar. Omkring 50 projekt löper parallellt till kontoret och skalan varierar från möbler för italienska Savaya & Moroni till en stadsplan för Singapore (klar 2021) – ett av världens kanske största stadsplanprojekt någonsin, beräknad att husera 90 000 bosatta och 70 000 arbetsplatser och kosta 23 miljarder dollar.

De officiella arbetstiderna är från 10 till 19, men det är inte ovanligt att kontoret är bemannat 24 timmar om dygnet. Hadid själv brukar komma in omkring lunch – förmiddagen går ofta åt till att göra privata ärenden i fashionabla Kensington där hon bor ensam i en lägenhet. En ledig kväll ser hon gärna en dansföreställning. Hon har inget körkort utan färdas med privatchaufför i en *Chrysler PT-Cruiser Retro*, en bil som nyligen fick ersätta den avregistrerade London Cab hon köpte i början på 90-talet för några 1000-lappar. Men det mesta av sin tid tillbringar hon utanför London numera, gissar Bostock.

»Bara på de sex åren jag jobbat hos henne har kontoret förändrats totalt«, säger han när vi sitter oss ner i Ordruggaards kafé. I början var Zaha väldigt närvarande, man förde en intim och intensiv och högduggad dialog och många elaka saker blev sagda – det var väldigt kreativt på många sätt. Nu rinner allting på mer, det är bättre organiserat och vi testar fler idéer än någonsin tidigare. Det har varit tufft att få det hela att fungera.«

Största utmaningen har naturligtvis varit att bibehålla designhjäden. Att arbetsstyr minimerats och att den ursprungliga inredningen, som Bostock beskriver som en 80-talspärla, kompletterats med delvis provisorisk möbblang,

sådant kan man leva med så länge växtvärken inte hämmar kreativiteten. Zenghelis menar dock att kontorets projekt på senare tid blivit aningens formalistiska – lätt hänt när förfrågningarna strömmar in och stjärnan aldrig får tid att sätta penna till papper.

»Zahas stora styrka är hennes spontanitet«, hävdar Zenghelis. »Men jag har en känsla av att den spontaniteten inte är lika påtaglig nu och att kontoret mer och mer tar till standard-recept. Dessutom tycker jag att man har alltför stor tilltro till det Zaha kallar 'progressiv design', det vill säga digitala verktyg. Båda dessa faktorer tenderar att motarbeta hennes spontanitet och starka intuition.«

Hadid gör vad hon kan för att minimera riskerna för utslätning. Teamet är frapperande ungt, medelåldern beräknas till dryga 30, många av dem hämtade från hennes kurser vid universitetet i Wien där hon innehar en professur. Och trots stressen läggs fortsatt massiv vikt vid att formulera det Hadid och hennes lärjungar kallar »programmet«, de heliga parametrar som formgivningsarbetet styrs av.

»Det första vi gör i ett projekt är naturligtvis att besöka platsen«, börjar Bostock i ett försök att ta mig genom framställningsprocessen. »Den som åker här är uppgift att samla in ett rikt text- och bildmaterial som kan användas i en diskussion på kontoret. Allt material samlas in på pärm och utifrån den försöker vi utvinna två till tre bärande idéer. När vi gjort det presenterar vi iderna för Zaha, kanske med hjälp av en modell eller skisser. Ofta är Patrik med, han vet hur hon tänker vid det här laget. Medan vi snackar skissar kanske hon. I fallet med Ordruggaard var det hon som föreslog att vi inte borde ha fler än en anknäring till den gamla musebyggnaden, delvis av budgetskäl, och att tillbyggnaden skulle växa ut från den punkten. Vi föreställde oss att huset förgrenade sig ut i landskapet och bildade ett eget landskap i det verkliga. Vi skissade på vilka vägar vi trodde att besökarna skulle röra sig genom vårt landskap. När vi var klara hade vi en spretig skiss som liknade en blomma. Den blev utgångspunkten för allt diskuterande därefter.«

»Det förslag vi presenterade för tävlingsjuryn på Ordruggaard var inte en färdig byggnad. Det var en summering av vad vi diskuterat snarare än ett förslag till arkitektur. Det är så vi jobbar. Danska juryledamöter är vana vid att få förslag som är bearbetade i detalj, men i England, och särskilt på vårt kontor, handlar det om att presentera idéer. Vi hade inga färdiga

fasadritningar i skala 1:20 som visar hur betongen möter glaspartiet, allt det där utvecklade vi senare. I första vändan koncentrerar vi oss bara på att förmedla en idé.»

747 danska kronor. Så mycket kostar taxin från mitt hotell i Nyhavn till Restaurang Jacobsen på Strandvejen där Hadid skall avrunda Ordrupgaardprojektet med en middag för främst vänner och anställda. Hade jag akt en kvart tidigare vilken annan dag som helst på året hade jag varit framme på tio minuter, men ikväll säsongstänger nöjestället Bakken och då vet varenda förnuftig köpenhammare att hålla sig inomhus med reglad dörr och stängda fönster för då rullar alla kategoriers längsta och larmigaste och *långammaste* motoreykelkortege genom staden. Enligt min taxichaufför är det för att få uppleva en sista kväll med *fadal* och pommes frites och armkrok och tyrolersång tillsammans med de klassiska Bakke-sangerinderna, en grupp fridiga kvinnor i 50-årsåldern med cigarett i munpipan som inte ens det samlade motoreykelgänget skulle våga slänga käft med.

Låter som Zaha Hadid på en revyseen, tänker jag.

Väl inne på den sövöta Bellevuerestaurangen ekar det tomt. Bland alla myror, svanar och ägg ser jag bara två personer jag känner igen, kvällens enda inbjudna köpenhammare, Anne-Birgitte Fonsmark och Ib Laursen. De har förstås haft vett att ge sig av i tid. Laursen, som till vardags jobbar på ritut arkitekter, har varit Hadids man på plats under Ordrupgaardevenyret, men han har ännu aldrig träffat henne, ikväll blir första gången. Fonsmark har bara snälla saker att säga om henne: »Det har inte varit några besvär att tala om, hon och hennes personal har varit otroligt lätta att samarbeta med. Jag kommer att sakna det, det blir märkligt när de inte är här mer, det är en del av mitt liv som försvinner.»

Vad säger du till dem som kommer att påstå att arkitekten stjal uppmärksamhet från konsten?

»Jag ser inget fel i att folk kommer till Ordrupgaard för att uppleva arkitekturen. Det betyder inget annat än att det finns ett behov för den här typen av upplevelser. Det enda som är synd är att det finns så få byggnader av det här slaget att denna blir till en attraktion. Hade vi varit vana vid den här kvaliteten i vårt samhälle skulle den inte vara det. Det är ett uttryck för en fattigdom att folk springer benen av sig

för att komma till Ordrupgaard! Kanske kan det här huset öppna ögonen för betydningen av goda omgivningar.»

Kanske kan tillbyggnaden också ha en annan effekt, att övertyga nordiska beställare om att bra arkitektur kostar pengar. Ordrupgaard är redan omtalad – lite orättvist – som en av de dyraste danska byggnaderna någonsin med ett kvadratmeterpris på runt 45 000 svenska kronor. Budgeten var satt till 43 miljoner men Hadid drog över med sju.

»Men det var inte hennes fel«, förklarar Fonsmark. »Efter inbrottet på Georg Jensen-utställningen på Statens museum för konst förra året ökade statens säkerhetskrav enormt.»

Efter bara några minuter börjar terrassen mot Strandvejen fyllas på. Bostock anländer bland de första. Han säger sig vara helt slut men ser ut att ha tagit en powernap på några ljuva timmar. Jag frågar honom om utskällningen i morse. »*You know*«, säger han och ler avlärande. »Hon kritiserade det ena efter det andra, påpekade att det inte hade gjorts korrekt. Och det finns saker jag fullkomligt håller med henne om men på grund av ekonomin var jag tvungen att kompromissa.»

Jobbar man hos Zaha Hadid för man vara beredd på en utskällning, har jag hört.

»Kallar du det utskällning? Jag tycker hon var riktigt positiv.»

Majoriteten av kvällens gäster är anställda på Londonkontoret. De utgör en synnerligen kosmopolitisk skara – till bordet får jag en fransyska, en österrikare, en kanadensare, en holländare och en marockanska – men i sin klädsel är de homogena som få, nästan alla bär svart, som för att visa lojalitet med sin ledare.

Som just den här kvällen chockar alla med att dyka upp i vitt. Hennes kimonojacka glittrar i skenet från lyktorna och hon ler femme fatalskt under tunga ögonlock.

Mycket hollywoodskt.

Hon gör entré tillsammans med *Casabellas* italienske chefredaktör Francesco Dal Co. Med sig har hon också två gamla vänner. Den ena av kvinnorna är kort och knubbig och klädd i enkel dräkt och förträta skor. Hon är ekonomiprofessorn och konstsamblaren från Wien vars lägenhet Hadid ritade som något av det första hon gjorde. De träffades på en utställning av skolarbeten och professorn gav henne uppdraget på stående fot, de har varit vänner sedan dess. Den andra är lång och mager och lika strålande dekadent som Karen Blisen någonsin var när hon hängde här på restaurangen. Kvin-

nan delar sin tid mellan New York och London där hon och hennes man handlar med konst. Maken läste tillsammans med Hadid på AA och kvinnan skissar en bild av en skolid utan disciplin och övergripande styrning, där vilda brak hörde till vardagen, men där idehöjden var svindlande och entusiasmen översvallande och experimentlustan större än på något annat universitet i världen.

»Föreställ dig diskussionerna! Suckar hon saligt och räknar upp Rem och Ella och Daniel (Läbeskind) och Bernard (Tschumi) och Nigel (Coates) och Will (Alsop) och Sylvia och Richard (Rogers) – alla verksamma på skolan under Hadids tid där.»

Men Leon Krier då frågar jag. »Asch, honom byrjade vi oss inte om, hans arkitektur är ju så tråkig.»

Framåt midnatt, när treättermiddagen börjar närma sig sitt slut och motoreykelsterna dundrar tillbaka in mot city – då kommer talet alla väntat på. Hadid reser sig och harklar sig. Hon knäpper händerna och ser ut som en liten flicka som skall försöka minnas alla hon vill inkludera i Gud-välsigne-dig-delen av kvällens bönen.

»Kära vänner och kollegor«, börjar hon. »Vem av er var det som kom upp med den absurda idén att det roligaste stället att spendera en kväll i Köpenhamn var på ett sanatorium på stranden?!«

Alla skrattar, och Hadid gör ett nummer av att titta sig räddhåget omkring, som om Jacobsen skulle hoppa fram bakom en blomkruka.

Därefter tackar hon osentimentalt och glasklart och i högt tempo kocken för maten, beställaren för god samarbetsvilja och Bostock för att han varit galen nog att spendera fyra år ute i skogen med en gigantisk fladdermus som han masserad dag och natt.

Han får en stående ovation.

Sedan tar hon sin handväska och skjuter in stolen för kvällen. »Nu går jag på toaletten.»

MARK ISITT är *Forums* redaktör. Han skrev i början på 90-talet manus till en *Leonardo da Vinci*-utställning som bland annat visades på Kulturhuset i Stockholm. Där fanns Leonardos borgs arkitektur med. Till skillnad från Hadids *Ordrupgaard*, realiserades den aldrig, finansierarna bakade ut *Leonardo* hämmades på sina beställare, familjen Medici, genom att måla en hyperrealistisk och bestialisk krigsfresk i Florens räddtas. mark.isitt@provisa.se

SE ARKIVERAT (171) OCH BLÅKOPIA (175).

